

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
VÉDELMI-BIZTONSÁGI SZABÁLYOZÁSI ÉS KORMÁNYZÁSTANI
KUTATÓMŰHELY

VÉDELMI-BIZTONSÁGI SZABÁLYOZÁSI ÉS
KORMÁNYZÁSTANI MŰHELYTANULMÁNYOK

2022/23.

BODOR CSABA GERGELY

*Az egyén biztonsági súlya és szerepe a nemzetállami és szövetségi
reziliencia viszonylatában*

Rólunk

A műhelytanulmány (working paper) műfaja lehetőséget biztosít arra, hogy a még vállaltan nem teljesen kész munkák szélesebb körben elérhetővé váljanak. Ezzel egyrészt gyorsabban juthatnak el a kutatási eredmények a szakértői közönséghez, másrészt a közzététel a végleges tanulmány ismertségét is növelheti, végül a megjelenés egyfajta védettséget is jelent, és bizonyítékot, hogy a később publikálandó szövegben szereplő gondolatokat a working paper közzétételekor a szerző már megfogalmazta.

A Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok célja, hogy a Nemzeti Közszerológiai Egyetem Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely küldetéséhez kapcsolódó területek kutatási eredményeit a formális publikációt megelőzően biztosítsa, segítve a láthatóságot, a friss kutatási eredmények gyors közzétételét, megosztását és a tudományos vitát.

A beküldéssel a szerzők vállalják, hogy a mű megírásakor az akadémiai őszinteség szabályai és a tudományosság általánosan elfogadott mércéje szerint jártak el. A sorozatban való megjelenésnek nem feltétele a szakmai lektorálás.

A műfaji jellegből adódóan a leadott szövegekre vonatkozó terjedelmi korlát és egységes megjelenési forma nincs, a szerzőtől várjuk az absztraktot és a megjelölni kívánt művet oldalszámozással, egységes hivatkozásokkal.

A szerző a beküldéssel hozzájárul, hogy a művét korlátlan ideig a sorozatban elérhetővé tegyék, továbbá vállalja, hogy a working paper alapján megírt végleges szöveg megjelenési helyéről a szerkesztőséget legkésőbb a megjelenéssel egy időben értesíti.

A kiadvány ötletét az MTA Jogtudományi Intézet Law Working Papers sorozatának sikeréből merítettük.

Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok 2022/23.

Szerző:

Bodor Csaba Gergely, a Magyar Honvédség tisztje

Szerkesztő:

Dr. Kádár Pál PhD dandártábornok

Kiadja

Nemzeti Köszolgálati Egyetem

Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely

Kiadó képviselője

Dr. Kádár Pál PhD dandártábornok

A kézirat lezárva: 2022. szeptember 21.

ISSN 2786-2283

Elérhetőség:

Nemzeti Köszolgálati Egyetem

Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely

1441 Budapest, Pf.: 60

Cím: 1083 Bp., Ludovika tér 2.

Központi szám: 36 (1) 432-9000

AZ EGYÉN BIZTONSÁGI SÚLYA ÉS SZEREPE A NEMZETÁLLAMI ÉS SZÖVETSÉGI REZILIENCIA VISZONYLATÁBAN¹

Bevezetés

A reziliencia vagy nemzeti ellenálló képesség² napjaink divatos irányzatának, stratégiai céljának is tekinthető, ami a nemzetállami és szövetségi szintű – egyébként megkerülhetetlenül összefonódó – rugalmas reagálási képességen, vagyis a védelmi vonatkozásokon túl széles körű pszichológiai³ és szabályozási⁴ kapcsolódásokkal is bír, melyek szintén jelentősek a biztonság dimenziójában.

A témakörhöz illeszthető hatásmechanizmusok és szerteágazó biztonsági kihívások – különös tekintettel a gazdasági és az energetikai szektorra – mindinkább nélkülözhetetlenné teszik a reziliencia kérdésének átfogó vizsgálatát. A NATO szövetségi rendszer tagállamainak együttműködését szintén komoly kihívások elé állító orosz-ukrán konfliktus, amely az ellenállóképesség terén a „hagyományos” kezelési opciókon túl új stratégiai szintű cselekvési vázlatok kidolgozására ösztönzi a védelmi szektort. A NATO-Oroszország viszony romlása kapcsán fontos kiemelni, hogy az Ukrajnában dúló háborún messze túlmutatnak a feszültség hatásai, amelyeket gazdasági és energiaellátási szempontból már a lakosság és az állami

¹ A kézirat gondozásához és véglegesítéséhez nyújtott segítségért és szakmai támogatásért külön köszönet illeti Dr. Farkas Ádámot, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Honvédelmi Jogi és Igazgatási Tanszékének tudományos munkatársát.

² A téma kapcsán lásd: NATO: Resilience and Article 3 (letöltve: 2021.07.30., https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132722.htm)

A téma kapcsán lásd: Jim Townsend – Anca Agachi: Build Resilience for an Era of Shocks. In: Christopher Skabula (ed.): NATO 20/2020. Twenty Bold Ideas to Reimagine the Alliance after the 2020 US Election. Washington, The Atlantic Council, 2020.; NATO CDS: Enhancing the Resilience of Allied Societies through Civil Preparedness (letöltve: 2021.07.30., https://www.nato-pa.int/download-file?filename=/sites/default/files/2021-04/011%20CDS%2021%20E-%20RESILIENCE%20THROUGH%20CIVIL%20PREPAREDNESS_0.pdf); NATO: Strengthened Resilience Commitment. 14. Juny 2021. (letöltve: 2021.07.30., https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_185340.htm); NATO: Commitment to enhance resilience. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw, 8-9 July 2016. (letöltve: 2021.07.30., https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133180.htm); Wolf-Diether Roepke – Hasit Thankey: Resilience. The First Line of Defence. In: The Three Sword Magazine, 34/2019., 50-53. o.; Molnár Ferenc: A reziliencia kérdése és a NATO. Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok 2021/15. szám (https://hhk.uni-nke.hu/document/hhk-uni-nke-hu/VBSZK%20M%C5%B1helytanulm%C3%A1nyok%202021_15_%20Moln%C3%A1r%20Ferenc_A%20reziliencia%20k%C3%A9rd%C3%A9se%20%C3%A9s%20a%20NATO.pdf); Farkas Ádám – Spitzer Jenő: Az információs korszak és az állami reziliencia egyes kérdései. Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok 2021/18. szám. (https://hhk.uni-nke.hu/document/hhk-uni-nke-hu/VBSZK%20M%C5%B1helytanulm%C3%A1nyok_2021_18_Farkas-Spitzer_Az%20inform%C3%A1ci%C3%B3s%20korszak%20%C3%A9s%20az%20%C3%A1llami%20rez%C3%ADencia%20egyes%20k%C3%A9rd%C3%A9sei.pdf)

³ Lásd: Farkas Ádám – Vilics Tünde: A társadalmi reziliencia és a pszichológia találkozási pontjai. Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok 2022/15. szám.

⁴ Lásd: Farkas Ádám: A védelem és biztonság-szavatolás szabályozásának alapkérdései Magyarországon. Budapest, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 2022, 85-100. o.; Farkas Ádám: Bábeli Zűrzavar?: Avagy a védelmi és biztonsági kihívások jogállami adaptációjának rendszerszintű kérdései, különös tekintettel az Eurázsia-gondolatra. Jog Állam Politika 2021/3. szám, 37-52. o.

szervek is éreznek, de a szembenállás nemzetbiztonsági vonatkozásai miatt az egyéni ellenállóképesség a belső biztonság tekintetében is talán új értelmet nyer.

Jelen tanulmány célja az ellenállóképesség stratégiai és egyéni szintjei közti összefüggések gyakorlati tapasztalatokon keresztül történő elhárítás-specifikus áttekintése, amelyek egyik oldalról alá tudják támasztani az elvi felvetéseket, másik oldalról pedig elősegíthetik a nemzeti – és ezek összegzésével a szövetségi – ellenállóképesség távlatos erősítését is.

A reziliencia stratégiai és egyéni szintjének főbb összefüggései

Az ellenállóképesség stratégiai szinten a NATO viszonylatában alkalmazkodik a komplex biztonság katonai dimenziókon túli megközelítéséhez, de még magán viseli a Szövetség katonai arculatának hatásait. Úgy is mondhatnánk, hogy a reziliencia szövetségi megközelítésének hátterében még mindig leginkább a katonai felkészülés van jelen, ami egyik oldalról érthető és Ukrajna példájával most bizonyos értelemben megerősítést is nyer, másik oldalról viszont kevesebb figyelmet szentel azoknak az eshetőségeknek, amelyek nem a katonai konfrontációra futnak ki. A másik fontos jellemző a katonai szemléleten túl a hagyományosan intézményi, állami és államközi keretre támaszkodás. Ezt jól példázza a következő NATO álláspont is: „Minél felkészültebbek a szövetségesek, annál kevésbé sebezhetőek, és annál kisebb a valószínűsége, hogy megtámadják őket, ami a NATO egészét erősíti. A szövetségesek erősíthetik ellenálló képességüket például a nemzeti védelmi kapacitásuk fejlesztése, a kritikus infrastruktúrához való biztosított hozzáférés és a válsághelyzetekre vonatkozó tartaléktervek kidolgozása révén; emellett rendszeresen tesztelhetik, hogy képesek-e polgári, kereskedelmi vagy egyéb eszközökkel létfontosságú szolgáltatásokat és támogatást nyújtani a katonai erőknek. A polgári ágazatot fenyegető fenyegetések vagy zavarok elrettentése, elhárítása vagy az azokból való kilábalás érdekében a hatékony fellépéshez világos tervekre és válaszintézkedésekre van szükség, amelyeket jó előre meg kell határozni és rendszeresen gyakorolni kell.”⁵

Az ellenállóképesség ilyen megközelítése jól tükrözi a tagállami / nemzetállami és a szövetségi szint közötti összefüggéseket is. A szövetség – saját intézményei, protokolljai és törekvései révén – több, mint a tagállamok felajánlott képességeinek összessége, mégis a valós képességek magját a nemzetállami felajánlások adják. Ebből következően a nemzetállami ellenállóképesség – intézményi és egyéni szinten is – egyértelműen hat a szövetségi szintre, miközben a szövetség saját intézményei és működési rutinjai miatt a szövetségi szint visszahat a tagállamokra. Ennek a belső biztonság szempontjából is jelentősége van, hiszen egyik oldalról a szövetség intézményeinek reziliens működését nagyban érinti, hogy a tagállamok által felajánlott személyi állomány egyéni ellenállóképessége milyen a külső hatásokkal szemben, illetve, hogy a tagállamok milyen mértékben képesek a belső biztonság terén reziliens működést szavatolni. Másik oldalról viszont a szövetség saját belső biztonsági intézményrendszere (különösen a NATO ACCI – Allied Command Counterintelligence) is képes az egyéni szintű belső biztonság terén a tagállamokra visszahatni. Utóbbit praktikusán alátámasztja az a tény, miszerint negatív

---

⁵ NATO: Resilience and civil preparedness – Article 3 (https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132722.htm)

biztonsági tendenciák mellett a NATO többnemzeti környezetben az ellenérdekelt hírszerző szolgálatok növekvő mértékű célirányos tevékenysége detektálható.

A Szövetség belső biztonságának fokozása érdekében bevezetett intézkedések eredményeként tekinthető több olyan NATO beosztást betöltő hivatásos és civil személy – a küldő nemzet illetékes szakhatóságaival együttműködésben történő – kizsorítása, akiknek tevékenysége a rezsimszabályoknak nem volt megfeleltethető, továbbá esetükben a kémkedés alapos gyanúja is fennáll. Így nézve tehát a szövetségi szintű tapasztalatok szükségképpen átültethetők, hasznosíthatók a nemzeti szintű reziliencia erősítésében, amire reményeim szerint a tanulmány későbbi részében megjelenő példák is erősítő érveket fogalmaznak majd meg.

A reziliencia kérdését a belső biztonság szempontjából nézve, érdemes a fentiekén túl arra is felhívni a szövetség és a tagállamok megközelítése kapcsán a figyelmet, hogy a reziliencia főbb területeiként a(z)

- kormányzás folytonossága,
- az energetika,
- a kontrollálatlan tömeges személymozgások,
- az élelmiszer és víz ellátás,
- a tömeges sérüléssel, pusztítással járó krízisek,
- a polgári kommunikációs rendszerek,
- illetőleg a közlekedési rendszer⁶

került azonosításra. Nem vitatható, hogy ezek szerkezeti, működési, korszerűségi és technikai erősítése alapvető feltétele az ellenállóképesség erősítésének. Látni kell viszont, hogy az összes felsorolt szférában kiemelkedő jelentőségű az emberi közrehatás, különösen a kulcsfeladatot ellátó személyek közrehatásának jelentősége. Ez pedig már a belső biztonságot az egyéni szintű reziliencia sajátos és kulcsfontosságú területévé teszi, hiszen minden fejlesztésre fordított erőforrás és törekvés aláaknázható akkor, ha azokhoz nem párosul kellően megerősített elhárítás, belső biztonság mind humánbiztonsági, mind információbiztonsági, mind pedig információmenedzsment és elemzés-értékelés tekintetében. Ezen logikai síkon haladva kijelenthető, hogy a humán tényezőn keresztül a hatékony és ellenálló működés gyengíthető, sabotálható, illetőleg a szenzitív / minősített adatvagyon kompromittálásával a reziliens működés lényegi elemének számító információbiztonság hatásfokában jelentős mértékben csökkenthető.

Az ellenállóképesség erősítése tehát komoly kihívások előtt áll, amiben véleményem szerint az emberi tényező és ezzel összefüggésben az elhárítás, belső biztonság szerepe kiemelkedő fontosságú még akkor is, ha napjainkban a hangsúlyt – nem ok nélkül – az infokommunikáció fejlődésére és a kibertérre helyezzük is. Ezt szövetségi szinten, a fent elmondottakon túl a NATO 2022. június 29-i csúcstalálkozójának deklarációja is megerősíti a 10. pontban: „Az ellenálló képesség nemzeti felelősség és kollektív kötelezettségvállalás. Erősítjük ellenálló képességünket, többek között a szövetségesek által közösen kidolgozott célkitűzések által vezérelt, nemzeti szinten kidolgozott célok és végrehajtási tervek révén. Megerősítjük energiabiztonságunkat is. Biztosítani fogjuk katonai erőink megbízható

---

⁶ NATO: Resilience and civil preparedness – Article 3 (https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132722.htm); Wolf-Diether Roepke, Hasit Thankey: Resilience: the first line of defence (<https://www.nato.int/docu/review/articles/2019/02/27/resilience-the-first-line-of-defence/index.html>)

energiaellátását. Felgyorsítjuk alkalmazkodásunkat minden területen, növeljük ellenálló képességünket a kiber- és hibrid fenyegetésekkel szemben, és erősítjük interoperabilitásunkat. Politikai és katonai eszközeinket integráltan fogjuk alkalmazni. Új vegyi, biológiai, radiológiai és nukleáris védelmi politikát fogadtunk el. Jelentősen megerősítjük kibervédelmünket a fokozott polgári-katonai együttműködés révén. Bővíteni fogjuk az iparral való partnerséget is. A szövetségesek úgy döntöttek, hogy önkéntes alapon és nemzeti eszközök felhasználásával virtuális gyorsreagálású kiberkészültséget hoznak létre és gyakorolnak a jelentős rosszindulatú kibertevékenységekre való reagálás érdekében.”⁷ Az átfogó biztonság koncepciója, közelebből a kibertér jelentősége kapcsán fontos kiemelni az emberi tényező szerepét – különösen az online el nem érhető magas biztonságú információs rendszerek tekintetében –, ami a kiber hatások kapcsán szintén megkerülhetetlen. Az emberi tényezőn, mint a biztonsági mechanizmusok folyamatosan változó elemén keresztül célszerű vizsgálni az információs rendszerek sebezhetőségét – káros kódok telepítése, szennyező adatvagyon kompromittálása, stb. – ami a kiberbiztonság technikai fókuszú területén túl az elhárítás, belső biztonsági (kérelmehárítási) területének fontosságát is hangsúlyossá teszi.

A nemzeti / szövetségi ellenállóképesség szisztematikus erősítése kapcsán tethát fel kell hívni a figyelmet arra, hogy ez a cél az érintett rendszerek, intézmények, szabályok, képességek fejlesztésén túl együtt kell, hogy járjon az érintett területekre irányuló nemzetbiztonsági jellegű elhárító képességek fejlesztésével is. Fontosnak tartom ezért a nemzetbiztonsági szféra előtt álló kihívások elemzését és az e téren megcélzott fejlesztések irányait, elemzéseit összekapcsolni az ellenállóképesség védelmi-biztonsági, sőt tágabb: társadalmi, pszichológiai, gazdasági, energetikai és más vonatkozásaival is.⁸ Ez a fajta átfogó, rendszerszerű megközelítés a szabályozás és kormányzás viszonylatában kibontakozni látszik Magyarországon⁹, érdemes azonban ennek fokozása felé elmozdulni, illetve lehetőség szerint

⁷ NATO: Madrid Summit Declaration - Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Madrid 29 June 2022 (https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm)

⁸ Ezek kapcsán példaként lásd: Vida Csaba: A SOCMINT szerepe az elemző-értékelő munkában. In: Szakmai Szemle 2022/2. szám, 5-21. o.; Babos Sándor: A nemzetbiztonsági tevékenység társadalomtudományi megközelítése. In: Szakmai Szemle 2022/2. szám, 22-29. o.; Szalánczi-Orbán Virág: Az ellátási láncok törekvése és jövője Európában. In: Szakmai Szemle 2021/4. szám, 70-82. o.; Dobák Imre – Babos Sándor: A biztonságtudatosítás lehetőségei a 21. századi platformok fényében. In: Nemzetbiztonsági Szemle 2021/4. szám, 18-34. o.; Héder Klára: A biztonságtudatosítás pszichét gátjai: szubjektív veszély- és kontrollpercepció a digitális térben. In: Nemzetbiztonsági Szemle 2021/4. szám, 62-78. o.; Kiss Máté Attila: Álhírek bűvöletében. A dezinformációk elleni fellépés kilátásai. In: Nemzetbiztonsági Szemle 2021/2. szám, 20-28. o.

⁹ Lásd: Kádár Pál: Gondolatok a védelmi-biztonsági szabályozás reformjának egyes kérdéseiről. In: Honvédségi Szemle 2022/1. szám, 3-19. o.; Kádár Pál: A védelmi-biztonsági szabályozási reform rendszer alapfogolálásának elemzése és lehetséges perspektívái. In: Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok 2022/8. szám.; Kádár Pál: A nemzeti ellenállóképesség és a kormányzás folytonossága – rendvédelmi összefüggések. In: Gaál Gyula - Hautzinger Zoltán (szerk.): A rendszertudomány határkövei II. Válogatás a Pécsi Határőr Tudományos Közlemények második évtizedéből, Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, 2022, 133-144. o.; Farkas Ádám: A multidiszciplinaritás helye, szerepe a védelem és biztonság szabályozásának és szervezésének komplex kutatásaiban. In: Közjogi Szemle, 2021/3. szám, 22-28. o.; Farkas Ádám: Bábeli Zűrzavar?: Avagy a védelmi és biztonsági kihívások jogállami adaptációjának rendszerszerű kérdései, különös tekintettel az Eurázsia-gondolatra. In: Jog Állam Politika, 2021/3. szám, 37-52. o.; Farkas Ádám: Gondolatok a totalitás 21. századi esszenciájához. In: Pongrácz Alex (szerk.): Ünnepi tanulmányok a 65 éves Cs. Kiss Lajos tiszteletére. Ut vocatio scientia, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021, 65-80. o.; Farkas Ádám: A védelem és biztonság-szavatólás szabályozásának alapkérdései Magyarországon. Budapest, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 2022.; Farkas Ádám: A védelmi-biztonsági gondolkodás és képzés megújításának elméleti és kulturális alapjai. In: Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani

ezt a megközelítést a Szövetség szintjén is képviselni. Innen szemlélve a kérdés összekapcsolódásait a NATO viszonylatában az egyes intézmények együttműködésének fokozása mellett a különféle CoE-k és a képzési intézmények kooperációjának erősítése is segíthetné, különösen

- egy Resilience témájú CoE létrehozásával,
- az elhárítási, stratégiai kommunikációs, civil-katonai együttműködési, kibervédelmi, válságmenedzsment és katasztrófakezelési, energiabiztonsági, illetőleg katonai egészségügyi területek közös kutatásaival és szakpolitika-fejlesztési tevékenységével, továbbá
- mindezek NATO képzési rendszerbe csatolásával az online képzésektől, Oberammergau és az NDC képzési portfóliójáig.

Ezek a stratégiai szintű lépések úgy vélem az egyéni szintű biztonságtudatosság erősítése, ezáltal pedig a belső biztonság fokozása felé is jelentős lépések lehetnének, kiemelve ebből az elhárítási szakterület ismereteinek, szemléletének, törekvéseinek erőteljesebb megjelenítését a reziliencia kapcsán zajló stratégiai szintű gondolkodásba.

Az ellenállóképesség stratégiai és egyéni szintjei közötti főbb összefüggések kapcsán az előzőekben leírtakon túl ki kell emelni azt az egyértelműnek tűnő, mégis talán elhanyagolt tényt, hogy végső sorn a NATO szakpolitikája, stratégiai céljainak alakulása is egyének által determinált. Maguk a stratégiai célok is egyéni szaktudások és álláspontok sokaságának eredményeként rajzolódnak ki, amiben a politikai szinten egyes személyek – és az őket támogató szakértők – álláspontja fokozott jelentőséget nyer. Ezt követően aztán a stratégiai célok hadművelleti, harcászati szintű kibontása és megvalósítása is egyének sokaságának a tevékenysége által valósul meg. Ez részint erősíti a fenti javaslatot a tudásanyag és tudatosság erősítése, egységesítése felé, másik oldalról azonban még tovább növeli a belső biztonság szerepét, ahogy erre a következőkben is igyekszem rámutatni a különféle szintek közti összefüggések terén.

Az ellenállóképesség stratégiai koncepciójának egyes gyakorlati hatásai a belső biztonság kérdésére

A következő észrevételek a reziliencia egyénre vetített fontossága és fokozása kapcsán a NATO Déli Katonai Körzetében érvényesülő mechanizmusok gyakorlati tapasztalataira épülnek. Ezek célja, hogy a stratégiai, policy szintű – bizonyos elemiben mondhatjuk: elméleti – célokat és megközelítéseket a valós működés gyakorlati érvényesülésével vessék össze, így segítve a további gondolkodást a kérdés kapcsán.

A NATO közös védelempolitikai irányvonala, intézmény- és feladatrendszere erőteljesen függ a tagállamok geopolitikai- és geostratégiai céljainak harmonizációjától. A szövetségi rendszerben a tagállami ágazati struktúrák döntéshozatali mechanizmusai figyelembe veszik ugyan a NATO együttműködést meghatározó fő direktívák¹⁰ célkitűzéseit és ajánlásait, azonban fontos leszögezni azt a tényt, hogy a nemzetbiztonsági feladatrendszer

---

Műhelytanulmányok 2022/2. szám.; Farkas Ádám: A történelmi tapasztalat és a tudomány helye, szerepe a 21. századi védelmi és biztonsági gondolkodásban. In: Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok 2022/1. szám.

¹⁰ SACEUR's Strategic Directive (SSD); Concept for Deterrence and Defense (DDA)

kezelése jól körül határolható módon, elsődlegesen a tagállami jogi keretek között értelmezendő. A szupranacionális védelmi szektor irányadó doktrína kidolgozó mechanizmusai két irányból, a NATO központi műveletirányító és adminisztratív buborék felől, illetve egyidőben a tagállami oldalról is hatnak. A NATO struktúra különböző szintjein széttagolt kidolgozó folyamatok nem minden esetben teszik lehetővé a stratégiai elgondolások gyors és megfelelő kontextusba helyezését. A védelmi szektorban tapasztalható, hogy a NATO *resilience* felfogás általános rendszerszintű értelmezése helyett inkább az egyénre vonatkoztatott konnotációja kezdett terjedni.

A NATO strukturált védelmi együttműködési rendszerében egyre feltértékelődő *resilience* felfogás létjogosultsága megkérdőjelezhetetlen a NATO Déli Katonai Körzetében, amely felelősségi területhez tartoznak a többi között a Délkelet-Európa, a Mediterráneum, valamint a Száhel-övezet országai is. Bár a jelen cikk keretei nem teszik lehetővé a déli irányú NATO műveletek, a *resilience* felfogással összhangba hozható stratégiai elemeinek részletes tárgyalását, ellenben gondolat kísérletet tesz a szövetségi rendszer feladatvégrehajtásának irányainak, a változó biztonsági környezetben detektált kihívások és az azokra adott belső biztonsággal kapcsolatos faktorok átfogó bemutatására.

A Déli Katona Körzet felelősségi területen folyó műveletek irányításáért a nápolyi NATO Szövetséges Összhaderőnemi Parancsnokság¹¹ felel, amely szervezet a klasszikus katonai feladatok végrehajtása mellett egyre inkább kénytelen a dinamikusan változó biztonsági környezet kihívásaira is adekvát választ találni. A feladatvégrehajtás spektruma a stratégiai szinttől egészen a taktikai szintig terjed a kinetikus és non-kinetikus műveleti képességek alkalmazása terén. Ez utóbbi képességek a NATO égisze alatt, a felelősségi területen végrehajtott lélektani- és információs hadviseléssel összefüggő műveletek teljes repertoárját magukba foglalják. A NATO feladatvégrehajtás tekintetében ezen képességeken keresztül jelenik meg leginkább a *resilience* felfogás katonai adaptációja, amely mechanizmus nem csak a nem-NATO tagországokban végrehajtandó műveletek kockázatelemzését, hanem azok a szervezet belső biztonságára gyakorolt lehetséges hatásainak vizsgálatát is jelenti.

A NATO *resilience* koncepció rendszerszintű kihívásokra mutat rá és azzal szorosan összefüggő kérdéseket vet fel, ugyanakkor a rendszer legkisebb alkotóelemeként a szakfeladatot ellátó személy/ katona közvetlen környezetére, egyéni biztonsági percepciójára vetítve is értelmezhető.

A koszovói NATO misszió ars poeticája „*More together*”, ami szabadfordításban „*Egységben az erő*”, bizonyos értelemben megegyezik azzal az arisztotelészi filozófiai szubsztancia felfogással¹², miszerint a részek összege nagyobb, mint az egész. Ennek a filozófiai logika lenyomatát látjuk más tudományterületeken később visszaköszönni, mint a 20. századi Gestalt-pszichológia egyik alapvetése, vagyis „Az egész más, mint a részeinek összege”. Ez a holisztikus szemlélet a NATO védelmi szövetség esetében egy értéktöbbletet feltételez a puszta tagállami részvételhez, illetve felajánláshoz képest. Az egyén biztonságpercepciója kapcsán pedig elég csak a Maslow-féle szükségletpiramisra gondolni, ahol a biztonság, mint az egyik alapvető emberi szükséglet jelenik meg. Igaz ez napjainkban is, amikor a társadalom biztonság iránti vágya talán minden eddiginél nagyobb méreteket öltött.

¹¹ Allied Joint Force Command Naples (JFC NP)

¹² A téma kapcsán bővebben lásd: Turgonyi Zoltán: A filozófia alapjai. Budapest, Egyházfórum Alapítvány, 1996

A jelenlegi globalizált világban a fegyveres konfliktusok, természeti katasztrófák, járványok által indukált hatásmechanizmusok rámutattak arra, hogy a problémák helyi szinten történő hatékony kezelése egyre nehezebben megoldható. Míg a NATO a rendelkezésre álló eszközrendszerével jellemzően egy katonai cselekvési vázlat keretein belül képes reagálni, addig a konfliktushelyzet által kiváltott gazdasági és társadalmi változások szintén intenzív hatást gyakorolnak a védelmi szektor egyes területeire.

A nápolyi NATO Szövetséges Összhaderőnemi Parancsnokság, összhangban a Szövetséges Fegyveres Erők Európai Főparancsnokságának¹³ feladatszabásával, létrehozta a hibrid hadviseléshez is kapcsolható NATO déli információs központját¹⁴. A szervezeti egység létrehozását 2016-ban a védelmi miniszterek kezdeményezték annak a koncepciónak a részeként, amely a NATO Déli Katonai Körzet felelősségi területén újonnan megjelenő nem-konvencionális fenyegetések azonosítását, elemzését és kezelését célozza. A nápolyi parancsnokságon működő központ 2017 őszén állt fel azzal a feladattal, hogy összekapcsolja a szövetségeseket, a partnereket és a régióval foglalkozó szakértőket a biztonsági kihívások jobb megismerése és leküzdése érdekében. A központ a nápolyi Összhaderőnemi Parancsnokság parancsnoka alárendeltségében tevékenykedik, de nem része a hadműveleti HQ-nak, tevékenységéről a SACEUR-nek számol be.¹⁵

A déli információs központ létrehozása egy 2014-től kezdődött, több NATO csúcstalálkozón átívelő tervezési folyamat eredményeként tekinthető. A Déli Katonai Körzet felelősségi területén valódi értelmet nyer ugyanis az a stratégiai narratíva, miszerint a NATO tagállamok területi integritásának megóvása érdekében a szövetségeseeknek erőfeszítéseket kell tenniük a határon átnyúló stabilitás elérése érdekében. Ezen logikai síkon haladva tehát, ha a szomszédos nem-NATO tagállamok helyzete stabil, kizárólag abban az esetben garantálható a szövetséges országok biztonsága. Ezt elérni a helyi intézményrendszer erősítésével, a társadalmi rendszerek demokratikus berendezkedésével, valamint a társadalmi felzárkóztatást célzó szociális és jóléti intézkedésekkel lehetséges. A Déli Katonai Körzet alá tartozó nem-NATO országok támogatását a civil-katonai együttműködések keresztül kívánja a szövetségi rendszer erősíteni, amelynek a fentebb említett NATO Déli Stratégiai Irány Információs Központ az egyik instrumentális eleme.

A NATO Déli Stratégiai Irány Információs Központ alapfeladata összegyűjteni, leválogatni, elemezni, valamint továbbítani a NATO stratégiai döntést előkészítő folyamatokhoz szükséges információkat, illetve azokat szintetizálva helyzetértékelést készít a déli irány műveleti helyzetéről nem csak békeidőben, hanem krízisek és konfliktusok esetén is. A szervezeti egység ennek céljából egy szerteágazó együttműködési keretrendszert hozott létre elsősorban a Közel-Kelet és Észak-Afrika országait magába foglaló MENA (Middle East and North Africa) térség nemzetközi, nem-kormányzati és civil szervezetivel. Az együttműködés elsődlegesen a Déli Katonai Körzetben a NATO felelősségi területén detektált folyamatok a partnerszervezeteken keresztül történő monitorozására koncentrál, miközben a szövetségi rendszerhez nem tartozó országok civil szervezetivel intenzív két-, vagy többoldalú kommunikációt folytat.

¹³ Supreme Headquarters Allied Powers Europe (SHAPE)

¹⁴ NATO Strategic Direction South, NSD-S Hub

¹⁵ A NATO új politikája: Stabilitás kivételével a Déli Régióban; Fókuszban – Húsz éve a NATO-ban HSZ 2019/2. 22.o. SZENES Z.

A NATO Déli Stratégiai Irány Információs Központ által megalkotott eljárásrend törekszik a partnereket egy átfogó NATO koncepcióba illeszteni és azokat egy multilaterális együttműködési rendszerbe integrálni. Az információs központ rendelkezésre álló szakmai és informatikai feltételrendszere lehetővé teszi azt, hogy a MENA térség államainak geopolitikai és biztonsági helyzetével kapcsolatban prognózisokat állítson fel. A szervezeti egység Afrika – kiemelten a Száhel-övezet térsége – és Közel-Kelet természeti és ökológiai kihívásainak a társadalom egészére gyakorolt hatásait, a fiatal generáció szociokulturális helyzetének változásait, a térségi migrációs folyamatok kormányzati tevékenységet befolyásoló tendenciáit, az információs környezet, digitális média és kibertér kihívásait, a háború sújtotta területek reorganizációját (Irak, Szíria), valamint a térség komplex biztonsági architektúrájának változásait is vizsgálja. Mindemellett kiemelt hangsúlyt fektet a partnerországok terrorveszélyeztetettségének elemzésére, egyúttal Kína és az Oroszországi Föderáció expanzív térségi szerepvállalásának tanulmányozására is.

Az információs központ a NATO *resilience* koncepció főbb irányvonalainak figyelembevételével, a térség vezető politikai és gazdasági szereplőinek legmagasabb szinten történő bevonása mellett információt gyűjt és elemző tevékenységet végez közvetett módon a kormányzat és a kritikus kormányzati szolgáltatások folytonosságának biztosításával, az országon belüli és határokon átnyúló tartaléktervekkel és tartalékhálózatokkal számoló rugalmas energiaellátással, az emberek ellenőrizetlen mozgásainak hatékony kezelésével, a tömeges – egészségügyi jellegű – veszteségek kezelésének képességével, a rugalmas élelmiszer- és vízkészletezéssel, valamint a válsághelyzetben működni képes polgári kommunikációs rendszerekkel kapcsolatban.

A tematikusan vezetett és folyamatosan bővülő adatbázis politikai, gazdasági, társadalmi és védelmi megközelítés alapján válogatott, a térség országainak kormányzati és ágazati döntéshozatali folyamataival összefüggésbe hozható (töredék)információkat rögzít. Ezen információk ugyanakkor átfogó képet adnak a helyi katonai- és rendvédelmi szervek, paramilitáris alakulatok, nem-kormányzati szervek, vagy akár egyes személyek tevékenységét illetően. Az információs központ tevékenysége magába foglalja az adatbáziskezelés és adatvizualizáció technikai feltételrendszerének célirányos kialakítását, amely lehetőséget teremt a tematikus információsintézisre. Erre példaként említhető a térség egy meghatározott országában, a vallási alapon radikalizálódott személyeknek a társadalmi osztály, nemi és felekezeti hovatartozása alapján történő statisztikai besorolása, amely értékelő-elemző tevékenységnek célja a későbbiekben konkrét folyamatok, tendenciák kimutatása.

A NATO Déli Stratégiai Irány Információs Központ tevékenysége a szövetséges narratíva közvetítését célozza a nem-NATO országok civil társadalmainak eltérő szegmenseibe úgy, hogy az egyben a NATO *resilience* felfogással is korrelál. A déli irány partnerországaival folytatott civil-katonai együttműködésekért egyrészt az információs központ felel, másrészt pedig a nápolyi parancsnokság külön erre a feladatra dedikált szervezeti eleme (J9). A civil együttműködésre (soft power) építő információs központ és a katonai képesség olyan egymást erősítő komplementereként értelmezhetők, amely a nápolyi NATO Szövetséges Összhaderőnemi Parancsnokság felelősségi területén – a Békepartnerség (Partnership for Peace) tagországaiban és a MENA országokban – stratégiai szinten képes hatékonyan koordinálni a civil-katonai együttműködésekén túl a lélektani- és információs hadviselés műveleteit is. A kiterjedt feladatrendszer magában foglalja a NATO gyakorlatokon megfigyelőként résztvevő katonai összekötők mentorálását, valamint a mobil tréning

csoportok kiképző tevékenységét. A feladatrendszer elősegíti a NATO partnerországok szövetségi mechanizmusokba való egyre nagyobb mértékű bevonását, illetve a *resilience* koncepció katonai együttműködés terén való kiterjesztését.

A NATO *resilience* Déli Katonai Körzetben való adaptációja nem tekinthető egységesnek, továbbá a stratégiai irányvonalak a feladatvégrehajtást szabályozó doktrínák szintjén sem jelentek meg eddig. Egyes szakfeladatokban, mint a fentebb részletezett civil-katonai együttműködések terén, tetten érhetők ugyan a *resilience* koncepció egyes elemei, azok viszont a nem-kinetikus eszközrendszertől nehezen elkülöníthetők. A nápolyi NATO Szövetséges Összhaderőnemi Parancsnokság szakfeladatiban szabályzók szintjén jellemzően hivatkozással, elsősorban a végrehajtásban érintett állomány közvetlen biztonsági környezetére és egyéni szociális körülményeire vonatkoztatva jelenik csak meg.

A NATO Szövetséges Műveleti Parancsnokság¹⁶ alárendeltségébe tartozó alakulatok és az ott szolgáló állomány belső biztonságával összefüggő elhárítási feladatok végrehajtása a Szövetséges Elhárító Parancsnokság¹⁷ hatás- és illetékeségi körébe tartozik. Ugyanezen közvetlen elhárító-támogatás a Szövetséges Transzformációs Parancsnokság¹⁸ esetében a NATO Biztonsági Iroda¹⁹ szervezetével szoros együttműködésben, az alárendeltségbe tartozó NATO intézményekkel kötött együttműködési megállapodások alapján valósul meg.²⁰

A Szövetséges Elhárító Parancsnokság *resilience* értelmezése alapján a koncepció egyrészről a felelősségi területen NATO beosztásban műveleti feladatot ellátó katonák biztonsági környezetének direkt elhárító támogatáson keresztül történő szavatolásán, másrészről pedig magához a szervezethez tartozó állomány szociális és adminisztratív (család, lakhatás, mentálhigiénés segítségnyújtás, gender) támogatásán alapul.

A NATO környezetben folytatott elhárító tevékenység alapfeltétele egyrészről a jogharmonizáció és a közel egységes doktrinális háttér, másrészről a szövetséges nemzetek (szak)politikai felhatalmazását bíró titkosszolgálati operatív támogatás. A Szövetséges Elhárító Parancsnokság *resilience* felfogása az előbbiek okán a stratégiai szintű NATO irányelvek figyelembevétele mellett a tagországi doktrína értelmezésnek is helyet hagy. Ezzel együtt a szakterület nemzetközi irányelveinek, doktrínáinak egységesítését a krakkói NATO Elhárító Kiválósági Központ²¹ végzi. Jelenleg a NATO *resilience* koncepció főbb irányelvei az elhárítási szakterület doktrínáiban legfeljebb utalás szintjén jelennek meg.

A fentebb leírtak alapján, a Szövetséges Elhárító Parancsnokság a felelősségi területén, a hatás- és illetékességébe tartozó NATO alakulatok és intézmények vonatkozásában felderíti és elhárítja a terror, kémelhárítási, szabotázs és felforgató tevékenységgel kapcsolatos kockázatokat. Ezzel együtt a kémelhárítási kockázatok vizsgálatának primátusa az érintett

¹⁶ NATO Allied Command Operations (ACO)

¹⁷ NATO Allied Command Counterintelligence (ACCI)

¹⁸ NATO Allied Command Transformation (ACT)

¹⁹ NATO Office of Security (NOS)

²⁰ ACO: SACEUR Mission Directive for Allied Command Counter Intelligence, 2011.07.05. (1.); Allied Command Operations (ACO) Directive (AD) 065-003, Counterintelligence Policy in ACO, 2013.12.13. (2.); SACEUR Designation of DCOS SEM as Approval Authority, 2019.05.28. (3.); NATO HQ: NOS(87)160, Policy Guidelines and Administrative Procedures Governing CI Security Support Services Provided by ACE CI Activity to NATO Military and Civil Agencies and to Formations Under Major NATO Commanders other than SACEUR; ACT: Memorandum of Understanding (MOU) Between Allied Command Transformation and ACCI, 2012.07.24.

²¹ NATO Counter Intelligence Centre of Excellence (CI CoE): <https://cicoe.org/wp-content/uploads/2020/01/WHO-WE-ARE.pdf>

tagországok illetékes szervezeteinél marad. A szervezet a NATO parancsnoki struktúrának a részeként a SACEUR vezetés-irányítási rendszerébe van betagozódva. A szövetséges környezetben folytatott többnemzeti együttműködés, összhangban a fogadó ország NATO objektumon belül alkalmazott biztonsági direktíváival, a szervezet az érintett alakulatok, intézmények és műveletek elhárító-biztosítását köteles végrehajtani.

A Szövetséges Elhárító Parancsnokság az átfogó ellenállóképesség koncepciójának részeként, az érvényes doktrínák és belső szabályzók alapján, belső biztonsági feladatrendszerként lát el a NATO védelmi struktúrában belül. A feladatrendszer a NATO parancsnokságokon belül zajló szakmai kidolgozó folyamatok biztosítása mellett, a (had)műveleti területen való missziós tevékenység és a nagyláthatósági gyakorlatok elhárító támogatását is magába foglalja. Ennek részeként a nápolyi NATO Összhaderőnemi Parancsnokság J9 szervezeti elemének, valamint a Déli Stratégiai Irány Információs Központ civil-katonai együttműködés kialakítására vonatkozó feladatait az elhárítás operatív tevékenységén keresztül aktívan támogatja.

A NATO alakulatok és intézmények szervezeti egységeinek, illetve információvédelmi szempontok alapján kiemelten szenzitív NATO beosztást betöltő személyek elhárító támogatása aktívan hozzájárul a struktúra ellenállóképességének megőrzéséhez, növeléséhez. A felelősségi terület jellemzően információ-, és kibervédelmi, illetve kémelhárítási szempontok alapján történő sérülékenységi vizsgálata határozza meg a rendszer belső biztonsági ellenállóképességének főbb irányvonalait. A változó biztonsági környezetben, a déli stratégiai irányban, különböző konfliktuszónákban végrehajtott műveletek kitettsége a fizikai biztonság, terror- és kémelhárítási kockázatok okán jelentős, ami miatt a többi között a NATO Déli Stratégiai Irány Információs Központ belső biztonsági támogatása megkülönböztetett figyelmet érdemel.

Összegzés

A nemzeti és szövetségi ellenállóképesség fejlesztése napjaink egyik kiemelt feladatának számít. Ennek jelentőségét és szerepét az orosz-ukrán válság háborúba fordulása jelentős mértékben felerősítette, tovább növeli azonban azt az ebből, illetőleg a NATO-Oroszország, illetve a kirajzolódó új Kelet-Nyugat ellentétből következő hatások sokasága a gazdaság, az energetika, az ellátásbiztonság, az információs tér, illetőleg a nemzetbiztonság kapcsán.

A NATO egyre nagyobb mértékben épít a biztonság holisztikus értelmezésére, ami a civil-katonai általános együttműködés erősítésén túl, az alrendszerek összekapcsolásában is tettenérhető. A reziliencia felfogás a katonai és polgári felkészültség fokozása mellett, praktikusabban újabb stratégiai irányokat jelöl ki, amelyek mentén probléma- és szakterület-specifikus cselekvési vázlatokat határoz meg. Kijelenthető, hogy ennek ellenére a Szövetségben várhatóan továbbra is jellemzően a katonai összefüggésrendszer és perspektíva marad domináns. Erre figyelemmel fontos, hogy a szakpolitika nemzetállami és szövetségi alakítása, és ennek részeként a szakmai és tudományos elemzések során törekedjünk arra, hogy a nem katonai szektorok és szférák szerepét a tágabban értelmezett biztonsági koncepciókba ágyazva tovább erősítsük.

Ennek a tanulmánynak ez volt a fő szakmai célja az ellenállóképesség stratégiai és egyéni, különösen belső biztonsági kapcsolódásainak megvilágítása, illetve a különféle szintek közti összefüggések áttekintése révén.

A NATO Déli Katonai Körzetével összefüggő tapasztalatok úgy gondolom, alátámasztják azt az érvelésemet, miszerint az ellenállóképesség erősítése az egyéni és ezzel összefüggésben az elhárítási, belső biztonsági vonatkozások fejlesztése nélkül kellő hatékonysággal nehezen képzelhető el.

A Déli Katonai Körzettel összefüggésben megjelenített tapasztalatok másik fontos üzenete a reziliencia terén az, hogy a valóban rugalmas, ellenállóképes működés kialakításához erősíteni kell a szakértői képességeket, illetve azokat a megoldásokat, amelyek a különféle szintek szemléletmódját, illetve a különféle szakterületeket hatékony együttműködésre tudják ösztönözni. Ezt az teszi szükségessé, hogy az ellenállóképességnek éppoly komplex módon kell kiépülnie és működnie, mint amilyen komplex az a biztonsági környezet, amire reagálnia kell. Ez pedig csak úgy képzelhető el, ha a pillanatnyi kihívások prioritásra gyakorolt hatásait elfogadva a kevésbé látványos, kevésbé megszokott vonatkozások fejlesztésére is hangsúlyt fektetünk, mint amilyen az elhárítás, a belső biztonság és ezek hátterében a humán tényező szerepe a biztonságban és az állami működésben. Azt gondolom, hogy a már hivatkozott hazai szakértői munka, illetve ezeknek a szövetségi szintű tapasztalatokkal való szorosabb összekapcsolása egyértelműen lehetőség is, hogy Magyarország ebben a sajátos vonatkozásban a szövetség szintjén is újszerű, értékes irányokat alakítson ki és képviseljen a reziliencia terén.

Felhasznált irodalom

- [1] Babos Sándor: A nemzetbiztonsági tevékenység társadalomtudományi megközelítése. In: Szakmai Szemle 2022/2. szám, 22-29. o.
- [2] Dobák Imre – Babos Sándor: A biztonságtudatosítás lehetőségei a 21. századi platformok fényében. In: Nemzetbiztonsági Szemle 2021/4. szám, 18-34. o.
- [3] Farkas Ádám – Spitzer Jenő: Az információs korszak és az állami reziliencia egyes kérdései. Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok 2021/18. szám. (https://hhk.uni-nke.hu/document/hhk-uni-nke-hu/VBSZK%20M%C5%B1helytanulm%C3%A1nyok_2021_18_Farkas-Spitzer_Az%20inform%C3%A1ci%C3%B3s%20korszak%20%C3%A9s%20az%20%C3%A1llami%20rez%C3%ADliencia%20egyes%20k%C3%A9rd%C3%A9sei.pdf)
- [4] Farkas Ádám – Vilics Tünde: A társadalmi reziliencia és a pszichológia találkozási pontjai. Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok 2022/13. szám.
- [5] Farkas Ádám: A multidiszciplinaritás helye, szerepe a védelem és biztonság szabályozásának és szervezésének komplex kutatásaiban. In: Közjogi Szemle, 2021/3. szám, 22-28. o.
- [6] Farkas Ádám: A történelmi tapasztalat és a tudomány helye, szerepe a 21. századi védelmi és biztonsági gondolkodásban. In: Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok 2022/1. szám.
- [7] Farkas Ádám: A védelem és biztonság-szavatolás szabályozásának alapkérdései Magyarországon. Budapest, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 2022.
- [8] Farkas Ádám: A védelmi-biztonsági gondolkodás és képzés megújításának elméleti és kulturális alapjai. In: Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok 2022/2. szám.
- [9] Farkas Ádám: Bábeli Zűrzavar?: Avagy a védelmi és biztonsági kihívások jogállami adaptációjának rendszerszintű kérdései, különös tekintettel az Eurázsia-gondolatra. In: Jog Állam Politika, 2021/3. szám, 37-52. o.
- [10] Farkas Ádám: Gondolatok a totalitás 21. századi esszenciájához. In: Pongrácz Alex (szerk.): Ünnepi tanulmányok a 65 éves Cs. Kiss Lajos tiszteletére. Ut vocatio scientia, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021, 65-80. o.
- [11] Héder Klára: A biztonságtudatosítás pszichét gátjai: szubjektív veszély- és kontrollpercepció a digitális térben. In: Nemzetbiztonsági Szemle 2021/4. szám, 62-78. o.
- [12] Jim Townsend – Anca Agachi: Build Resilience for an Era of Shocks. In: Christopher Skabula (ed.): NATO 20/2020. Twenty Bold Ideas to Reimagine the Alliance after the 2020 US Election. Washington, The Atlantic Council, 2020.;
- [13] Kádár Pál: A nemzeti ellenállóképesség és a kormányzás folytonossága – rendvédelmi összefüggések. In: Gaál Gyula - Hautzinger Zoltán (szerk.): A rendészettudomány határkövei II. Válogatás a Pécsi Határőr Tudományos Közlemények második évtizedéből, Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, 2022, 133-144. o.
- [14] Kádár Pál: A védelmi-biztonsági szabályozási reform rendszer alapelgondolásának elemzése és lehetséges perspektívái, In: Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok 2022/8 szám.
- [15] Kádár Pál: Gondolatok a védelmi-biztonsági szabályozás reformjának egyes kérdéseiről. In: Honvédségi Szemle 2022/1. szám, 3-19. o.

- [16] Kiss Máté Attila: Álhírek bűvöletében. A dezinformációk elleni fellépés kilátásai. In: Nemzetbiztonsági Szemle 2021/2. szám, 20-28. o.
- [17] Molnár Ferenc: A reziliencia kérdése és a NATO. Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok 2021/15. szám ([https://hhk.uni-nke-hu/VBSZK%20M%C5%B1helytanulm%C3%A1nyok%202021_15_%20Moln%C3%A1r%20Ferenc_A%20reziliencia%20k%C3%A9rd%C3%A9se%20%C3%A9s%20a%20NATO.pdf](https://hhk.uni-nke.hu/VBSZK%20M%C5%B1helytanulm%C3%A1nyok%202021_15_%20Moln%C3%A1r%20Ferenc_A%20reziliencia%20k%C3%A9rd%C3%A9se%20%C3%A9s%20a%20NATO.pdf))
- [18] Szalánczi-Orbán Virág: Az ellátási láncok törékenysége és jövője Európában. In: Szakmai Szemle 2021/4. szám, 70-82. o.
- [19] Vida Csaba: A SOCMINT szerepe az elemző-értékelő munkában. In: Szakmai Szemle 2022/2. szám, 5-21. o.
- [20] Wolf-Diether Roepke – Hasit Thankey: Resilience. The First Line of Defence. In: The Three Sword Magazine, 34/2019., 50-53. o.
- [21] Wolf-Diether Roepke - Hasit Thankey: Resilience: the first line of defence (<https://www.nato.int/docu/review/articles/2019/02/27/resilience-the-first-line-of-defence/index.html>)

